

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega meseca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VIII. V Ljubljani 1. septembra 1868. List 17.

M A T E R I.



Kak bi te ne ljubil
Mati miljena,
Ki si pri zibel
Sladko pevala.

»Spavaj, spavaj sladko,
Dragi sinek moj;
Angel razprostrè naj
Krilo nad teboj«!

»Sladke sanje naj ti
Spanec zibljejo,
Spavaj, sinek, spavaj
V postelji sladkó«!

Tako si mi pela
Mati miljena,
V čelo poljubila
Si me sinčeka.

Govoriti učila
Si me perva ti,
Jezik, ki tak sládko
Na uho donf.

Že zavoljo tebe
Moram ga ljubiti,
Mati, v sercu zmeraj
Bo zaklad mi skrit.

B. Tersinski.

Kakošne naj bi bile ljudske šole za naprej!

Ljudska omika! — to je med drugim vsestransko terjanje sedanje nove dobe. Ne samo posamni glasovi se povsod zastran nje krepko povzdigujejo in javijo, nego sama vlada živo zahteva, da se šole sploh in posebno ljudske šole v tem oziru popolnoma predelajo.

*) Iz letnega sporočila očitne glavne šole ipavske.

Vredn.

To zahtevanje po ljudski omiki je pa tudi v tej dobi silno potrebna reč, kajti — časi, v katerih ubogi deželan skoro ni smel še misliti, da je za drugo na svetu, kot da v strahu drugim služi in plačuje, so vže daleč za hrbtom ostali. Nova doba vzdiguje narode na njihove lastne noge, ter jih v spodobno svobodo kliče, ki se pa v nepostavno samovoljnost nikdar ne smé zvreči. Nova doba narodom pravice daje, da se zavedajo svoje vrednosti, ter vtikajo v obravnave za svoje dobro in slabo in tako hité iz svoje nezrelosti do samostalnosti ter v mejah svojega stajališča spoštujejo in uživajo svojo veljavnost.

A ta klic po dozorjeni samostalnosti je ob enem pa tudi klic po primerni omiki, kajti una brez te bila bi Pandorina pušica, iz ktere le joj in gorjé izvira. Prava omika je tedaj podlaga svobodi, da tó vsakdo umé rabiti v svojo korist in ne v škodo. Todà omika ni dar, ki se brez truda po tleh pobira, nego je sad na visoko obešen, po katerem moraš zamudno in trpivno plezati, ako ga hočeš gotovo doseči.

Da se pa ljudstvo polagoma omika in v vsem koristnem izuri, treba mu je primernih šol, ki bodo sposobne zdatno vstrezati vsestranskim potrebam, kajti — iz nič ni nič. —

Doba šolanja je sicer čas mladosti, al tudi v poznejših letih mora se učenje nadaljevati, kajti nikdar ne more se reči, da je kdo zamlada v potrebnih rečeh že dosti podučen in znajden.

Predaleko bi me pa za ta prostorček peljalo, ako bi se v vsestransko šolsko omiko hotel spuščati, naj le opomnim o ljudskih šolah, kakoršnih je po terjatvah sedanjih časov neobhodno potreba, ako hočemo, da se na njenih podlagah v veliko potrebnih rečeh še nezrelo ljudstvo napeljuje k zavedanju svojega važnega poklica na svetu in umno podučuje skrbeti za svoje duševno in materialno blagostanje.

V dosihdanjih ljudskih šolah se poleg kršanskega nauka, v katerem tudi za naprej nobenega predelovanja ne kaže, ni drugega nič doseči prizadevalo, nego, da se je mladež izučila le brati, pisati in računati. Ako bi kak narod mogel živeti samo o branji, pisanji in računanji, bi se smelo reči, da so mu take šole dober začetek, pa skušnja nas obilo učí, da temu ni tako, da mora marveč človek pri vsem svojem dosihdanjem šolskem znanji znati še kaj drugega, in da mu še le znanje tega drugega pravo pot kaže in ga napeljuje do blagostanja.

Vednost v branji je le edino za to potrebna, da si človek brez učitelja iz knjig ali drugih spisov sam potrebnih znanstvenost poiškuje; ravno tako je vednost v pisanji človeku, ki ni po stanu pisar, le za to koristna, da si zapiše, kar bi mu bilo treba sicer v spominu hraniti, al da se pisмено z drugimi pogovorja in porazumlja.

Iz tega je pa razvidno, da znanje branja in pisanja ni še zdato znanje, da je le samo podlaga in pripomoček do koristnejših vednost, ki si jih kdo želi pridobiti.

Da se je tedaj v naših ljudskih šolah sosebno učilo le brati in pisati, in da se je to do sedanjih časov učilo celó v jeziku, ki je narodu neumeven, se prav za prav ni nič učilo, kajti mladež izstopivši iz take šole je pri vsem svojem šolskem znanji zastran potrebnih vednost za svoj poklic ravno tako nevedna ostala, kakor una, ki šole nikdar ni obiskovala.

Res je, da po pameti nikdo zahteval ne bo, da bi se mladež v kratkem za ljudske šole odmerjenem času vsega tega izučila, česar bode za svoje celo prihodnje življenje potrebovala, ker ni mogoče, in ker čas takega šolanja prav za prav v vse življenje sega; — al kar je mogoče, naj bi se vendar storilo! Ako ni mogoče prihodnjega kmetovavca, obrtnika, kupca i. t. d. v vsem izuriti, da bi bil brž vsemu kos, česar umno delovanje v njegovem stanu potrebuje, naj se vsaj stori, kar se more, — naj se mu pové in dobro v spomin vtisne, česar mu bo treba vediti za djansko življenje, kje in kako mu je iskati ta ali una vednost, in kako naj jo rabi, da se po nevednosti in nepremišljenosti ne bode opekel. Tak začeten nauk bo mladež brž razjasnoval ter postavljaj korenike k djanskemu življenju.

Da bi bil pa tak poduk mikaven in zdaten, ni dovelj, da se učencem po starem kopitu le po knjigah tradira brez vsega premislika, ali vedó, ali ne vedó, čemu se tega ali unega ucé; temveč treba je tudi živo pred očí staviti jim vzroke, zakaj da jim je ravno to znati koristno, ter vtepti jim v glavo, da za naprej bode slabo opravil, kdor bode leno in svojeglavno pri stari nevednosti in trmi ostal, in da bo moral več vediti, kdor bo hotel, da mu bo to ali uno na svetu bolj veljalo. Posebno bo treba opominjati mladež vseh napačnost, ki jih domá ali drugod v vsakoršnem delovanji vidi, da ji vse to vže v šoli zamrzi, ter trdno sklene, da bode sama umnejše delala.

Res, da se to vse bolj lahko svetuje, nego izpeljuje; todà, ako se hoče, da se mladež res kaj koristnega v šoli uči, in to je vendar namen vsega šolanja — je neobhodno potrebno, da se za izpeljanje tega tudi skrbi.

Treba je višjega dovoljenja, da se ljudske šole v resnično ljudske šole predelajo, — da se v njih opušča vse, kar je narodu nepotrebno, pa tudi nedosegljivo, in prizadeva doseči samo to, kar v resnici narodu koristi. Od naroda se pa ne térja, da naj bo pismouk, torej naj se pa tudi otroci ne trpinčijo in ne zgubljujejo časa z neslanimi pravili slovniškimi, celó za matni jezik ne, kterega za potrebo vže znajo, kajti slovniškega pravopisja se tudi pri branji in pisanji po skrbnem navodu učitelja dovolj naučé. Naj bi se visoka vlada tudi prepričala, da posiljevanje z nemščino v slovenskih ljudskih šolah do sedaj ni ponemčilo naroda, dasiravno se še zavedel ni, da mu je jezik od Boga podeljen dar, ki ima enako veljavo z vsemi drugimi jeziki, da bo pa tudi za naprej sila ta toliko manj izdala, ker se narod bolj in bolj zaveda svoje in svojega jezika vrednosti. Naj bi se torej tudi od te posiljave odstopilo in narodu tolikanj več časa dovolilo, da se po domače omikuje, vtrjuje in tolikanj bolj hvaležna in krepkejša podpora preslavne carevine postaja.

Naj se mi tù ne vsiljuje neslani ugovor, da ljudstvo samo terja, naj se nemščina uči. Dokler se je moral slovenski narod na nemško palico opirati, da je mogel pri gosposki v vradnijah kaj opraviti, bila je res potrebna opiralnica tá, à — odkar pa vsled novega vladnega zakona slehrn narod smé vživati pravico samostalnosti, — čemu še dalje take podpore? In — ako tudi sim ter tje po deželi kak sebičnik ali odpadnik to terja, kaj je to vže ves narod? Ali pa, ako dvoje ali troje staršev enega šolskega okraja za svoje otroke nemščine terja, ali je pravično, da se zastran dvojih ali trojih otročičev sto in sto drugim dragi čas krade?! —

Ljudske šole naj bodo tedaj za potrebo večine ljudstva, kdor pa hoče še kaj posebnega imeti, naj si tega tudi po posebni poti poišče.

Kje so pa tista napotila, po kterih naj bi se ljudske šole osnovalé, bi utegnil tudi kdo vprašati? Le dovolite jih! — mož se bode po carevini vže dovolj dobilo, ki bodo jih umeli sestaviti, in — saj tù ne gre samo Slovencem, timveč — vsakemu narodu. —

A z večjo skrbnostjo se pač sme vprašati, kje da se bodo taki učitelji dobivali, ki bodo zmožni po takem načrtu delati? Kajti pri vsem spoštovanji do sedanjega učiteljstva se more vendar reči,

da jih je le malo, ki so po posebni marljivosti mimo navadnih šolskih vednost še naprej segali v druga za omiko ljudstva potrebna znanstva. Toda tudi v tem se ni prestrašiti; vsak učitelj naj se šteje v resnici pravega odgojitelja mladega ljudstva, naj marljivo poskrbi, da se v tem izuri, in — zvrševati nalog ne bode težavno. Za pripravnike torej bo po tem takem pripravnih, vstrojenih učilnic pač zelo potreba.

Take šole bile bi prava podlaga ljudski omiki — in o takih šolah bi se moglo reči, da so ljudstvu res koristne in da korenike stavijo velikanskemu drevesu, na katerem vsakemu narodu vzraste zavednost prave vrednosti, vzrastó vsa vodila do zaželenega stanja, a — državi krepki stebri, ki jo delajo nerazrušljivo.

J. Grabrijan.

Zgodovina v ljudski šoli.

(Konec.)

V zgodovinskih čerticah, ki jih nahajamo po naših berilih pa prevlada „životopis“ (cf. 2. Lesebuch: Der fromme Graf von Habsburg st. 157 i. dr., „3. Lesebuch“ Rudolf von Habsburg st. 21 in dr.). Vodilna misel tukaj druga ne more biti, nego, da se hvali Rudolfova pobožnost, njegovo poštenje, moška beseda, in poslednjič, da je Bog zavoljo teh čednosti njega in njegov rod blagoslovil. — Kaj je nauk iz tega za mladino! Imeniten in slaven ne more vsak biti, za srečo človekovo tudi tega treba ni, vernemu in poštenemu biti, to je vsakemu mogoče. — Osoda držav, vladarskih rodovin, narodov in posamesnega človeka sloni na podlagi večnih resnic, na pravici in resnici; kdor na to ne zida svojega poslopja, razrušilo se mu bode — ravno, ko misli, da je došel do verha. — To je nauk, katerega človek zadobiva iz zgodovine. Kar je mogoče, naj se že v ljudski šoli otroci napeljujejo, da bodo vse, kar se v življenji zgodi, presojevali iz kerščanskega stajališča. Da ljudje poveršno in plitvo sodijo, je dostikrat vzrok, da ne poznajo razvoja držav in narodov, tedaj tudi svojega časa ne razumejo, ker ne poznajo preteklosti.

Sicer bi bilo preveč enolično, ko bi vse zgodovinske resnice in dogodadja prinašali le v životopisih, vendar pa je to na marsiktero stran koristno in za ljudstvo skoraj zadosti. — Posamesne osebe, okoli katerih se suče zgodovina njihovega sto-

da jih je le malo, ki so po posebni marljivosti mimo navadnih šolskih vednost še naprej segali v druga za omiko ljudstva potrebna znanstva. Toda tudi v tem se ni prestrašiti; vsak učitelj naj se šteje v resnici pravega odgojitelja mladega ljudstva, naj marljivo poskrbi, da se v tem izuri, in — zvrševati nalog ne bode težavno. Za pripravnike torej bo po tem takem pripravnih, vstrojenih učilnic pač zelo potreba.

Take šole bile bi prava podlaga ljudski omiki — in o takih šolah bi se moglo reči, da so ljudstvu res koristne in da korenike stavijo velikanskemu drevesu, na katerem vsakemu narodu vzraste zavednost prave vrednosti, vzrastó vsa vodila do zaželenega stanja, a — državi krepki stebri, ki jo delajo nerazrušljivo.

J. Grabrijan.

Zgodovina v ljudski šoli.

(Konec.)

V zgodovinskih čerticah, ki jih nahajamo po naših berilih pa prevlada „životopis“ (cf. 2. Lesebuch: Der fromme Graf von Habsburg st. 157 i. dr., „3. Lesebuch“ Rudolf von Habsburg st. 21 in dr.). Vodilna misel tukaj druga ne more biti, nego, da se hvali Rudolfova pobožnost, njegovo poštenje, moška beseda, in poslednjič, da je Bog zavoljo teh čednosti njega in njegov rod blagoslovil. — Kaj je nauk iz tega za mladino! Imeniten in slaven ne more vsak biti, za srečo človekovo tudi tega treba ni, vernemu in poštenemu biti, to je vsakemu mogoče. — Osoda držav, vladarskih rodovin, narodov in posamesnega človeka sloni na podlagi večnih resnic, na pravici in resnici; kdor na to ne zida svojega poslopja, razrušilo se mu bode — ravno, ko misli, da je došel do verha. — To je nauk, katerega človek zadobiva iz zgodovine. Kar je mogoče, naj se že v ljudski šoli otroci napeljujejo, da bodo vse, kar se v življenji zgodi, presojevali iz kerščanskega stajališča. Da ljudje poveršno in plitvo sodijo, je dostikrat vzrok, da ne poznajo razvoja držav in narodov, tedaj tudi svojega časa ne razumejo, ker ne poznajo preteklosti.

Sicer bi bilo preveč enolično, ko bi vse zgodovinske resnice in dogodadja prinašali le v životopisih, vendar pa je to na marsiktero stran koristno in za ljudstvo skoraj zadosti. — Posamesne osebe, okoli katerih se suče zgodovina njihovega sto-

letja in katerih sled se pozná še tudi prihodnja stoletja, tukaj stopajo, kakoršni so bili, pred naše oči. Zgodovinske osebe se tako rekoč pred nami oživljajo in vpričo nas delajo. Vsi ti slavni možje so taki postali s časom; zgodovina nam pa ravno pové okoliščine, ktere so pripomogle, da so bili ti možje taki in taki. Životopisa zgodovinske osebe človek ne more drugače pisati, če se ne ozira na čas, v katerem je živel in na okoliščine, ki so jo obdajale. Čas je podoba tistih oseb, in nad njim se zopet čas spoznava, tedaj se to dvoje: zgodovinska oseba in čas ne ločita. Mladost rada bere take životopise, in to tudi priča, da so v knjigah za ljudske šole na svojem mestu, da le niso predolge in preobširne in se ne razgubljajo preveč v postranske reči. Povsod se mora gledati na dušno življenje, kako se razvija; prvo je otrok, in nauk je le zavoljo otroka, da namreč duševno in нравno raste.

M. M.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

J. Kteri rokodelci pa izdelujejo železo?

O. Rokodelstva, ki obdelujejo železo, nahajajo se, kolikor delajo robo za trgovino, kakor povsod tudi na Koróškem blizu rafinujočih fabrik. Naj več se to godí po fabrikah, in malokdo se pečá več s to obertnostjo. L. 1857. vdeleževalo se je takih rokodelstev samo 600 oseb, izdelki so imeli javalne ceno 40.000 gold. — Kosarnic je bilo 6 (v Vofsbberku, v Bukovi, v Mali Glodnici, v Vinici, v št. Vidu pa v Špitalu, ki so izdelale 235.075 kos, 4100 serpov in 925 kosirjev, v ceni 90.000 gl. Kosarnice dajo naj boljše blago te verste v Avstriji, ki gre močno na Rusko. V Borovljah je od nekdanj slavno društvo puškarjev, ki razdeluje delo med družabnike, in ki je šteló še leta 1651. do 253 mojstrov z 218 pomagavci.

J. Povejte mi še kaj od svinčene obertnosti!

O. Obertnost svinčena, prva za železno v deželi, daje dela s kopanjem vred 4500 ljudem in izdela po 600.000 centov robe, cenjene pa 3—3½ milj. gld. na leto. Plavi se pa svinčena ruda in druge rude, ki se je navadno derzé zdaj v kakih 32—35 plavilnicah, ktere stojé naj več pri samih rudnikih.